

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2022-33-99-114>

УДК 378.6.046

Бахмат Наталія Валеріївна,

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6248-8468>

bahger.teacher@gmail.com

Довгань Анатолій Олексійович,

доктор філософських наук, доцент,

професор кафедри українознавства і філософії,

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0890-7873>

kryskov.te@gmail.com

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЦЕНТРІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ

Анотація. Доведено, що розвиток правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості є актуальною проблемою педагогіки з урахуванням необхідності розбудови якісної професійно-технічної освіти та підготовки кваліфікованих робітничих кадрів. Надано визначення поняття права культура як система позитивних правових цінностей, яка характеризує рівень правосвідомості громадян, стан правової системи, рівень розвитку юридичної науки, правової освіти та законодавчої системи. На основі аналізу наукової літератури з'ясовано, що права культура педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості тяжіє до знань і вмінь, дотичних до педагогічно-правової діяльності. Проаналізовано структурні компоненти правової культури педагогічних працівників та визначено особливості її формування. З'ясовано, що розвиток правової культури вимагає реалізації певних механізмів (упровадження моделей, форм та інноваційних технологій навчання). Наведено класифікацію інноваційних технологій, які використовуються для розвитку правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості, а саме: цифрові, особистісно-орієнтовані, виховні та дидактичні технології. Виокремлено такі актуальні моделі, форми та інноваційні технології навчання: дуальна форма навчання, професійно-правові ситуації, підвищення кваліфікації, проєкт «Професійна освіта онлайн», проєктне навчання, горизонтальне навчання. Досліджено особливості їх використання в освітньому процесі та визначено вплив на рівень правової культури. Аналіз впливу визначених механізмів на розвиток правової культури педагогічних працівників свідчить, що вони посилюють

структурні компоненти правової культури та формують готовність до педагогічно-правової діяльності. Зазначено, що в умовах необхідності підвищення рівня правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості, важливого значення набуває організація системної роботи з упровадження сучасних моделей, форм та інноваційних технологій навчання.

Ключові слова: дуальна форма навчання; професійно-правові ситуації; підвищення кваліфікації; проєкт «Професійна освіта онлайн»; проєктне навчання; горизонтальне навчання.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Важливою умовою формування демократичної держави та інтеграції правової системи у європейський правовий простір є формування правової культури громадян. Так, рівень правової культури обумовлює процеси становлення громадянського суспільства, що функціонує на принципах гуманності, соціальної справедливості та верховенства права. Правова культура тісно пов'язана із формуванням правової свідомості громадян, визначенням пріоритетного місця ролі людини в правових відносинах [1]. Тому особливій актуальності набуває правова культура педагогів, діяльність яких спрямована на вирішення освітніх завдань. Потреба розвитку правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості (далі – ЦПТО ДСЗ) обумовлена необхідністю модернізації системи професійно-технічної освіти та підвищення рівня її відповідності вимогам сучасного ринку праці.

Педагогічні працівники ЦПТО ДСЗ здійснюють підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кваліфікованих робітників, орієнтованих на соціально-економічний розвиток країни. Водночас реалізація якісного навчання передбачає врахування вимог роботодавців і законодавчих змін. Розвиток правової культури також передбачає розширення світогляду педагогів на правовий компонент професійної підготовки майбутніх фахівців, запровадження якого сприятиме імплементації принципів загальнолюдської моралі, справедливості, патріотизму, доброти, старанності та працелюбності, культивування поваги до законодавства України, державної символіки, культурного та історичного минулого.

Саме тому розвиток правової культури педагогічних працівників ЦПТО ДСЗ є актуальною проблемою педагогіки та освітологічного дискурсу з урахуванням необхідності розбудови якісної професійно-технічної освіти та підготовки кваліфікованих робітничих кадрів. Особливо це важливо буде у післявоєнний період, який, у поєднанні зі статусом України кандидата в члени ЄС, буде прогнозовано періодом швидкого економічного зростання, коли всі підприємства відновлять свою діяльність та створять та робочі місця, які були втрачені за період повномасштабної війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правова культура є предметом багатьох досліджень. Так, теоретичні аспекти правової культури висвітлюються такими ученими як Н. Атаманова, І. Варава, О. Дяченко, Л. Касинюк, О. Минькович-Слободяник, Я. Темченко. Водночас Г. Грабовська, В. Мушенюк, Т. Ремех, А. Стьопкіна, І. Трубник досліджували особливості формування правової культури фахівців різних галузей. Низка вітчизняних та зарубіжних учених (В. Бойчук, Б. Вовк, Д. Матвієнко, Т. Собченко, В. Уманець, Й. Цехмістер) аналізували інноваційні технології для підвищення ефективності освітнього процесу. Крім того, значна кількість дослідників (О. Канаш, В. Купрієвич, Л. Оліфіра, В. Паздрій, Т. Собченко) приділяли увагу різним аспектам підготовки педагогічних працівників. Водночас, ми спостерігаємо, що на сьогодні недостатньо наукових праць, присвячених темі розвитку правової культури педагогічних працівників, зокрема тих, які працюють у центрах професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті – обґрунтувати поняття «правова культура педагогічних працівників ЦПТО ДСЗ», визначити механізми її розвитку та вплив моделей, форм та інноваційних технологій навчання на рівень правової культури педагогічних працівників.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

- здійснити аналіз наукових джерел з пробшеми дослідження;
- уточнити зміст поняття «правова культура педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості»;
- визначити механізми розвитку правової культури педагогічних працівників центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості шляхом впровадження моделей, форм та інноваційних технологій навчання та схарактеризувати їх вплив на рівень правової культури.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Правове виховання громадян пов'язане з особистістю педагога, тому не буде перебільшенням стверджувати, що правова культура педагогічного працівника є центральним елементом у системі формування особистості майбутнього кваліфікованого робітника. На сьогодні існує багато підходів до вивчення поняття правової культури. Правову культуру розглядають як результат діяльності людини та суспільства [2]. Це система позитивних правових цінностей чи якісний стан правового життя суспільства, який характеризує рівень правосвідомості громадян, стан правової системи держави, рівень розвитку юридичної науки, правової освіти та законодавчої системи [3]. Такий вид культури обумовлює забезпечення належного рівня законності та правопорядку, а також гарантує основні права і свободи людини [4]. Правова культура ґрунтується на засадах загальної культури народу, є відображенням рівня її розвитку [2].

Професійна діяльність педагогічних працівників регулюється рівнем їх правової культури, як наявної системи поглядів, переконань, оцінок та установок, що демонструють їх ставлення як членів суспільства до права та законності.

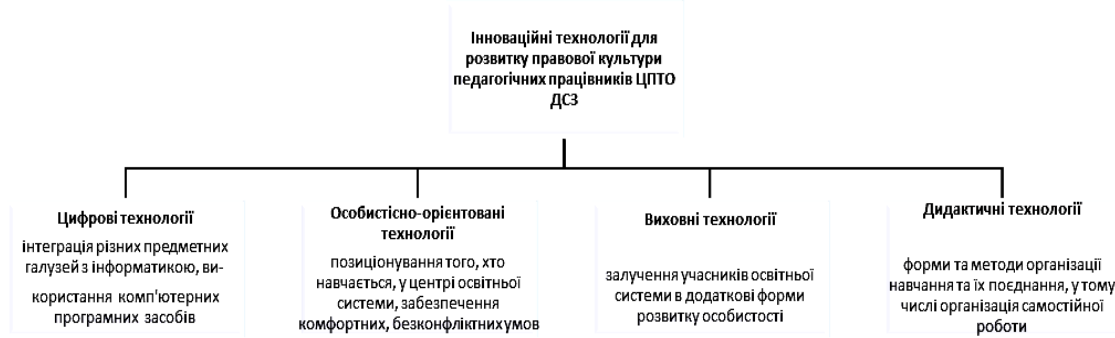
Аналіз наукових джерел [5; 7] та нормативних документів [6] дає нам можливість стверджувати, що педагогічні працівники ЦПТО ДСЗ повинні мати знання та вміння, дотичні до правової культури, а саме: знати зміст необхідних нормативних документів і вміти використовувати їх у певних педагогічно-правових ситуаціях; бути обізнаним щодо прав громадян; вміти вирішувати проблемні педагогічно-правові завдання в межах професійної діяльності; володіти необхідним набором правових термінів і правильно використовувати педагогічно-правовий дискурс; вміти знаходити та використовувати інформацію, що стосується педагогічно-правової діяльності; своєчасно інформувати здобувачів професійно-технічної освіти про дійсні нормативні документи, що регламентують їх навчання та майбутню професійну діяльність; навчати майбутніх фахівців оформленню юридичних документів, як-от заяви, скарги, звернення, клопотання; формувати правосвідомість та інформаційно-правову культуру у здобувачів професійно-технічної освіти; навчати майбутніх фахівців на принципах високої моральності, гуманізму, визнання цінності людського життя та пріоритетності прав і свобод громадянина.

Правова культура педагогічних працівників ЦПТО ДСЗ охоплює такі структурні компоненти: педагогічно-правові знання; позитивне ставлення до права, що передбачає повагу до закону та правильні правові переконання; високий рівень соціально-правової поведінки; готовність до правового виховання здобувачів професійно-технічної освіти [5]. Формування та розвиток правової культури педагогічних працівників відбувається під час підготовки у закладі вищої освіти, перевідготовки та підвищення кваліфікації в рамках формальної, неформальної та інформальної освіти, а також під час самостійної діяльності, спрямованої на вдосконалення правової компетентності [1; 3].

На сьогодні розвиток правової культури вимагає інтенсифікації та модернізації, що передбачає імплементацію інноваційних технологій. Відповідно до Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти актуальною проблемою залишається недостатній рівень готовності багатьох випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти до самостійної професійної діяльності на перших робочих місцях, що відповідають здобутій освіті [7]. Це обумовлене низкою чинників, серед яких можемо назвати і залучення до викладання у ЦПТО ДСЗ педагогічних працівників з низьким рівнем педагогічно-правової готовності в цілому та правової культури зокрема.

Аналіз науково-педагогічних джерел [9, 10, 11] та опитування педагогічних працівників ЦПТО ДСЗ свідчить про активне впровадження інноваційних технологій для розвитку правової культури. Так, інноваційні технології забезпечують можливість досягнення ефективного результату щодо розвитку особистісних якостей, а також формування стійких педагогічно-правових знань. Б. Вовк та Д. Матвієнко здійснили класифікацію інноваційних освітніх технологій для вдосконалення професійної діяльності педагогів за групами. Вони зазначають, що інноваційні технології поділяються

на: цифрові, особистісно-орієнтовані, виховні та дидактичні [10]. Таку ж класифікацію ми можемо застосувати і в системі розвитку правової культури педагогічних працівників ЦПТО ДСЗ (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація інноваційних технологій для розвитку правової культури педагогічних працівників ЦПТО ДСЗ [10]

Зважаючи на цю класифікацію, можемо зробити висновок, що інноваційні технології, спрямовані на підвищення рівня правової культури педагогічних працівників повинні включати такі характеристики: міжпредметні зв'язки, використання комп'ютерних програмних засобів, створення позитивного освітнього середовища, забезпечення суб'єкт-суб'єктних відносин, упровадження виховного аспекту, що передбачає формування правосвідомості, поваги до законодавства України, патріотизму, а також використання різноманітних форм та методів навчання. На основі цих характеристик нами виокремлено такі механізми (моделі, форми та інноваційні технології навчання): дуальна форма навчання, професійно-правові ситуації, підвищення кваліфікації, проєкт «Професійна освіта онлайн», проєктне навчання, горизонтальне навчання. Педагогічні працівники ЦПТО ДСЗ визначають, що використання цих механізмів підвищують ефективність освітнього процесу, а отже і рівень правової культури. Проаналізуємо їх детальніше.

Дуальна форма навчання передбачає поєднання навчання у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації [7]. Дуальна форма здобуття освіти спрямовується на адаптацію майбутнього фахівця до робочого місця і є дієвим засобом професійної соціалізації молоді, оскільки надає їй найкращі можливості для отримання кваліфікації [12]. Крім того, дуальна освіта вважається основним джерелом формування кваліфікованих робітників нового покоління, забезпечуючи їм оптимальний старт трудового життя через тісний зв'язок зі сферою праці [12; 13]. Особливе значення щодо розробки та презентації різних аспектів професійно-технічної освіти має процес узгодження позицій і співпраця роботодавців і закладів освіти.

Дуальна форма навчання вирішує проблеми [7], пов'язані з формуванням правової культури педагогічних працівників ЦПТО ДСЗ, а саме: формування у майбутніх фахівців затребуваних роботодавцями компетентностей, у тому числі правової; готовність педагогів розвивати практичні навички в учасників освітнього процесу;

обізнаність про потреби роботодавців, а також про правові відносини в межах професійної діяльності; можливість використання сучасного обладнання та технологій; включеність педагогічних працівників у ринкові відносини та вивчення механізмів державно-приватного партнерства; підготовка здобувачів освіти до самостійної професійної діяльності.

Однією з характеристик дуальної форми навчання є можливість використовувати різні форми навчання та викладання, що передбачають імплементацію практико-орієнтованих проєктів, дистанційного й електронного навчання, схеми індивідуальної підтримки здобувача освіти. Така форма навчання задовольняє освітні потреби усіх зацікавлених сторін [14].

Педагогічно-правова діяльність педагогічних працівників у кожному конкретному випадку освітнього процесу реалізується залежно від їхніх індивідуальних особливостей мислення, світосприйняття та правосвідомості, психологічної та педагогічної підготовленості, педагогічного досвіду та рівня правової культури. Професійно-правові ситуації є ефективною інноваційною технологією, що орієнтована на підвищення рівня правової культури через можливість використання різних методів та прийомів, а також аналізу різних аспектів правої поведінки в суспільстві та в професійному середовищі [15].

Професійно-правові ситуації – це узагальнені моделі правово змісту професійної діяльності, які відображають проблеми соціально-правової поведінки, обміну правовим досвідом учасників освітнього процесу, а також професійної активності у межах завдань педагогічно-правової діяльності. Такі ситуації стосуються аналізу правових ситуацій і вирішення правових завдань, які можуть виникнути у професійній діяльності, складанні необхідних юридичних документів, аналізі нормативно-правових актів та їх фрагментів, побудові схем і логічних ланцюжків під час вивчення алгоритму дій у конкретній ситуації, а також моделювання реальної ситуації та прийняття правильного правового рішення в ролі робітника [16]. Така технологія надає процесу навчання практичного спрямування й сприяє формуванню діяльнісного складника правової компетентності.

Використання професійно-правових ситуацій формує вміння здобувача професійно-технічної освіти швидко й адекватно реагувати в нестандартних ситуаціях, ухвалювати ефективні та гнучкі правові рішення. Також технологія професійно-правових ситуацій навчає креативності та ініціативності, забезпечує зростання пізнавального інтересу до правових дисциплін та сприяє участі у неформальних та інформальних заходах із правової тематики (конкурси, олімпіади, конференції, участь у правових клубах).

Підвищення кваліфікації як форма навчання у системі післядипломної освіти означає навчання з метою розширення та поглиблення раніше здобутих професійних знань, умінь та навичок відповідно до умов освітнього середовища та змісту навчання [17], розвиток загальних і спеціальних компетентностей, у тому числі правової, на основі базової освіти, професійного та життєвого досвіду, особистісних інтересів, соціальних запитів і потреб держави [18]. Підвищення кваліфікації передбачає використання таких

форм: стажування, у тому числі закордоном; участь у оффлайн та онлайн заходах, як-от: тренінгах, конференціях, семінарах чи майстер-класах; виконання окремих видів педагогічної діяльності (самоосвіта, здобуття наукового ступеня чи другої вищої освіти) [19].

Українські дослідники визначили загальні тенденції підвищення кваліфікації педагогічних працівників. До них відносять: диференціація змісту навчання відповідно до індивідуальних освітніх потреб, участь слухачів у формуванні змісту навчання, застосування інтерактивних методів навчання, побудова навчання на основі критичного аналізу практики, розвиток творчої і моральної сфери особистості, широке використання комп'ютерної техніки та сучасних засобів комунікації, стимулювання самоосвіти [18].

Проект «Професійна освіта онлайн» – це всеукраїнська платформа, що пропонує дистанційне та змішане навчання для здобувачів професійно-технічної освіти, педагогічних працівників та незалежних здобувачів професійних кваліфікацій. Мета платформи – забезпечення вільного та безкоштовного доступу до якісних та актуальних навчальних матеріалів у сфері професійної освіти [20]. Згідно заступника міністра освіти і науки О. Костюченка, «Професійна освіта онлайн» – це максимально сучасний та зручний інструмент, що допоможе освоювати професії онлайн [21].

На сайті проекту представлено інтерактивні курси за різними професіями (наприклад, агент з організації туризму, електромонтажник з освітлення та освітлювальних мереж, кухар, майстер готельного обслуговування, монтажник санітарно-технічних систем і устаткування, слюсар з ремонту колісних транспортних засобів). Також платформа дає змогу пройти курс «Ключові компетенції», окремі модулі якого стосуються правових аспектів професійного життя (працевлаштування, основи демократії, навички підприємництва).

Проектне навчання – інноваційна технологія, спрямована на застосування і набуття нових правових знань на основі реальної життєвої практики, формування специфічних педагогічно-правових умінь та навичок, використовуючи системний проблемно-орієнтований пошук [22]. Характерними рисами технології проектного навчання є самостійний пошук необхідної інформації, її творча трансформація для досягнення необхідного результату [23]. Видами проектних завдань для розвитку правової культури може бути сценарій виховного заходу, плакат, реферат, стендова доповідь, мультимедійна презентація, творчий звіт, відеофільм, педагогічного-правового дослідження, проведення круглого столу [22; 23]. Імплементация проектного навчання в освітній процес вимагає інтегрованого підходу, ефективної організації самостійної роботи (індивідуальної, парної, групової) діяльності, використання дослідницьких методів і правильного оформлення кінцевих результатів. Знання, здобуті під час виконання проектів, мають системний і цілісний характер, а виконавці мають можливість вдосконалити правовий світогляд та творче мислення, сформувати свідому соціально-правову поведінку.

Одним із сучасних різновидів активного навчання, яке використовується для розвитку правової культури педагогічних працівників ЦПТО ДСЗ, є горизонтальне навчання (peer-to-peer). Це двостороннє взаємне навчання, що передбачає обмін знаннями, ідеями, навичками між учасниками освітнього процесу [24]. Горизонтальне

навчання полягає у взаємообміні досвіду між усіма учасниками навчальної групи і є їхньою спільною навчальною діяльністю [25]. Видами горизонтального навчання є: консультація в парах, діагностика помилок під час роботи у парах чи з комп'ютером, робота в невеликих групах для аналізу педагогічно-правової проблеми, моделювання з використанням спеціального програмного забезпечення для виконання спеціальних тематичних завдань (наприклад, тестів), спільне навчання для отримання зворотнього зв'язку [24; 25]. Горизонтальне навчання дає змогу створити певний контекст, у якому взаємодіють рівні учасники в невеликих групах. Під час такої роботи кожен учасник має можливість отримати зворотній зв'язок для корекції своєї діяльності за рахунок рівної дискусії та педагогічного супроводу.

Беручи до уваги науково-педагогічні джерела [5; 10; 11; 17; 26] та думки педагогічних працівників ЦПТО ДСЗ, було здійснено аналіз впливу моделей, формі та інноваційних технологій навчання на розвиток правової культури педагогічних працівників, який відображено у таблиці 1. Результати аналізу свідчать, що дуальна форма навчання, професійно-правові ситуації, підвищення кваліфікації та проєкт «Професійна освіта онлайн» мають реалізують позитивний ефект на розвиток правової культури, посилюють її структурні компоненти та формують готовність до педагогічно-правової діяльності.

Таблиця 1

Вплив механізмів на розвиток правової культури педагогічних працівників ЦПТО ДСЗ

Механізми (моделі, форми та інноваційні технології навчання)	Вплив механізмів на розвиток правової культури
Дуальна форма навчання	Набуття практичного педагогічно-правового досвіду; Адаптація педагога до педагогічно-правової діяльності; Формування правової компетентності та позитивної соціально-правової поведінки; Формування правосвідомості; Підготовка до впровадження системи правових відносин; Включеність педагогічних працівників у ринкові відносини; Вивчення механізмів державно-приватного партнерства; Підготовка до самостійної діяльності в професії.
Професійно-правові ситуації	Виконання практичних правових завдань; Підвищення рівня правової культури через особистісно-орієнтоване навчання; Формування аналітичних умінь для розв'язання правових задач у професійній діяльності; Розвиток критичного мислення; Вдосконалення навичок складання юридичних документів; Моделювання реальних соціально правових та педагогічно-правових ситуацій; Формування навичок прийняття гнучких рішення; Формування креативності; Формування міжпредметних зв'язків; Знання стають уміннями через практичну діяльність; Розширення можливостей педагогічних працівників у реалізації

	педагогічно-правових завдань.
Підвищення кваліфікації	<p>Поглиблення професійних знань, умінь і навичок; Формування правової компетентності; Розвиток навичок самоосвіти та освіти впродовж усього життя; Формування інформаційно-правової компетентності; Формування правосвідомості; Перейняття передового досвіду; Підвищення рівня правової культури з урахуванням особистих потреб педагогічних працівників; Формування зацікавленого ставлення до теоретичних правових знань як засобу розв'язання практичних завдань; Фахове зростання педагогічних кадрів; Підвищення ефективності педагогічно-правової діяльності.</p>
Проект «Професійна освіта онлайн»	<p>Вивчення правових аспектів професійного життя за допомогою якісного інтерактивного онлайн-контенту; Набуття підприємницьких, комунікаційних або «м'яких» навичок, у тому числі правових; Уміння складання юридичних документів; Формування готовності вирішення професійно-правових задач з використанням технологій занурення, тестів, тренажерів, симуляторів, віртуальної та доданої реальності; Вдосконалення правових знань; Доповнення навчання сучасним цифровим контентом; Вивчення передового зарубіжного досвіду; Проходження курсу «Ключові компетентності», що включає модулі «Основи демократії», «Навички підприємництва».</p>
Проектне навчання	<p>Формування навичок дослідницького пошуку для вирішення правових завдань; Формування навичок самостійної роботи; Вдосконалення пізнавальної компетентності; Розвиток навичок планування та презентації результатів своєї діяльності; Розвиток навичок вироблення правильних висновків; Формування навичок обробки правової інформації та вдосконалення інформаційної компетентності, вдосконалення роботи з юридичною та правовою документацією; Вдосконалення аналітичного мислення; Розвиток навичок приймати рішення, у тому числі нестандартні; Формування навичок самооцінювання; Установлення соціально-правових контактів; Вдосконалення навичок командної роботи.</p>
Горизонтальне навчання	<p>Формування навичок спільної діяльності для вирішення правових завдань; Корекція соціально-правової поведінки; Обмін досвідом, у тому числі педагогічно-правовий та соціально-правовий; Створення оптимального освітнього середовища для розвитку правової культури за рахунок активної діяльності усіх учасників; Формування навичок роботи зі спеціалізованим програмним забезпеченням; Генерування інтересу до галузі права; Взаємообмін правовими знаннями; Формування навичок взаємного та самооцінювання.</p>

Слід зазначити, що в умовах підвищення вимог до педагогічних працівників ЦПТО ДСЗ, у тому числі підвищення рівня їх правової культури, важливого значення набуває організація системної роботи з упровадження сучасних моделей, форм та інноваційних технологій навчання. Практика доводить, що важливим чинником формування педагогічно-правової готовності є творчість та професійна майстерність педагога, усвідомлення завдань, які слід виконати для якісної підготовки майбутніх фахівців. Окрім того, сюди відносимо вміння ефективно вичленити та імплементувати передовий педагогічний досвід, що дотичний до педагогічно-правового дискурсу, та цілеспрямовану методичну діяльність.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ/ CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Таким чином, доведено, що проблема розвитку правової культури педагогічних працівників ЦПТО ДСЗ є актуальною проблемою освітньої галузі. Аналіз явища дає нам можливість стверджувати, що правова культура педагогічних працівників передбачає набір знань та вмінь, дотичних до педагогічно-правової діяльності. На основі аналізу науково-педагогічної літератури та нормативних документів доведено, що розвиток правової культури вимагає імплементації інноваційних технологій. У статті виокремлено механізми (моделі, форми та інноваційні технології навчання), які позитивно впливають на розвиток правової культури педагогічних працівників ЦПТО ДСЗ. До них відносимо дуальну форму навчання, професійно-правові ситуації, підвищення кваліфікації, проєкт «Професійна освіта онлайн», проєктне навчання, горизонтальне навчання. Аналіз впливу означених механізмів на розвиток правової культури педагогічних працівників свідчить, що вони посилюють структурні компоненти правової культури та формують готовність до педагогічно-правової діяльності. Зазначено, що в умовах необхідності підвищення рівня правової культури педагогічних працівників ЦПТО ДСЗ, важливого значення набуває організація системної роботи з впровадження сучасних інноваційних технологій. **Напрями подальших досліджень** зосереджуватимуться на розроблені вправ і завдань, які можуть бути використані для вдосконалення рівня правової культури педагогів.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Минькович-Слободяник, О. В., 2019. Основні етапи формування правової культури на теренах сучасної України, *Часопис Київського університету права*, 3, 44-49.
2. Касинюк, Л. А., 2019. Проблеми формування правової культури української молоді, *Юридичний науковий електронний журнал*, 1, 28-31.
3. Атаманова, Н. В., Дяченко, О. В., 2022. Правова культура та її роль у формуванні правопорядку сучасної української держави, *Нове українське право*, 1, 82-87.
4. Варава, І. П., Темченко, Я. О., Григоренко, М. О., 2022. Формування правової культури молоді як суспільно-правова проблема: теоретичний і практичний аспекти, *Молодий вчений*, 1(101), DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-1-101-1>.

5. Стьопкіна, А., Трубник, І. 2020. Формування правової культури майбутніх фахівців соціальної сфери під час навчання в закладі вищої освіти, *Гуманізація навчально-виховного процесу*, 1(99), 78-85.
6. Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року, 2019. *Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 року № 419-р*. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-p#n8>>.
7. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, 2018. *Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 року № 660-р*. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-p#n9>>.
8. Мушенюк, В. В., Грабовська, Г. М., 2019. Формування правової культури і правової свідомості державних службовців, *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 3, 43-46.
9. Бойчук, В. М., Уманець, В. О., Бойчук, О. Ю., 2020. Інноваційні технології підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у закладі професійної (професійно-технічної) освіти, *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 57. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2020-57-140-146>.
10. Вовк, Б., Матвієнко, Д., 2020. Інноваційні педагогічні технології як засіб удосконалення професійної діяльності педагогів, *Молодий вчений*, 10(86), 376-381.
11. Tsekhmister, Y., 2021. The problem of pedagogical innovations and trends in the development of the educational environment, *Futurity Education*, 1(2), 22-30. DOI: <https://doi.org/10.57125/FED/22.10.11.16>.
12. Марценюк, Л. В., Груздєв, О. В., 2021. Дуальна освіта як засіб ефективного поєднання теорії та практики, *Економіка та держава*, 3, 58-65.
13. Канащ, О. Є., 2022. Інституціональні та організаційно-правові аспекти запровадження дуальної форми навчання у закладах вищої освіти, *Економіка та суспільство*, 22, 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-4>.
14. Красицька, Л. В., Лапко, А. Г., 2022. Застосування елементів дуальної форми здобуття освіти під час підготовки правників, *Нове українське право*, 3, 128-134.
15. Мудрик, А., Кихтюк, О., 2020. До питання професійної компетентності юриста, *Психологічні перспективи*, 35, 83-100.
16. Ремех, Т. О., 2018. *Методика навчання учнів 9-го класу основ правознавства: методичний посібник*, Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 96.
17. Оліфіра, Л. М., 2018. Підвищення кваліфікації керівних, педагогічних і науково-педагогічних працівників за накопичувальною системою: відповідь на виклики сучасності, *ScienceRise: Pedagogical Education*, 2(24), 43-47. DOI: <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2018.132534>.
18. Купрієвич, В., Паздрій, В., Антонюк, Л., 2021. Особливості організації та форми підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної освіти), *Український педагогічний журнал*, 4, 198-205.

19. Кириченко, В. В., 2022. Розвиток інформаційної культури у педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, *Психологічний журнал*, 9, 25-34. DOI: <https://doi.org/10.31499/2617-2100.9.2022.269993>.

20. Професійна освіта онлайн: цифрова платформа для учнів закладів професійної освіти та здобувачів професійних кваліфікацій. Доступно: <<https://profosvita.online>>.

21. Стець, А., 2022. МОН створило навчальну платформу «Професійна освіта онлайн». *Zaxid.net*. Доступно: <https://zaxid.net/mon_stvorilo_navchalnu_platformu_profesiyna_osvita_onlayn_n1555090>.

22. *Теорія і практика проектного навчання у професійно-технічних навчальних закладах*: монографія, 2019/ В. М. Аніщенко та ін.; за заг. ред. Н. В. Кулалаєвої, Житомир: Полісся, 208.

23. Кучер, Н., 2022. Проектна діяльність у професійній підготовці соціальних педагогів, *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 21(1), 75-84.

24. Бхіндер, Н. В., 2018. Горизонтальне навчання як організаційно-педагогічна технологія в процесі професійної підготовки прикордонників у Республіці Індія, *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки*, 3, 201-205. Доступно: <<http://ksgn.hol.es/wp-content/uploads/2018/05/33.pdf>>.

25. Weidinger, W., Gollob, R., 2022. *School-Based In-Service Teacher Training and Peer-to-Peer Learning as an Element of Professionalization*, IGI Global, 26.

26. Собченко, Т.М., 2020. Підготовка майбутніх педагогів до інноваційної професійної діяльності, *Педагогіка та психологія*, 63, 159-167.

THE MECHANISMS OF DEVELOPMENT OF LEGAL CULTURE AMONG TEACHERS OF THE VOCATIONAL TRAINING CENTERS OF THE STATE EMPLOYMENT SERVICE

Nataliia Bakhmat,

doctor of Pedagogic Sciences, Professor,

Chair of the Department of the Department of Theory and Methods of Primary Education,

Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University

Kamyanets-Podilsky, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6248-8468>

bahger.teacher@gmail.com

Anatolii Dovhan,

Doctor of Sciences (Philosophy), associate professor,

professor of the Department of Ukrainian studies and Philosophy,

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0890-7873>

kryskov.te@gmail.com

Abstract. It is proved that development of legal culture among teachers in the vocational training centers of the State Employment Service is an important problem of pedagogical science considering reformation of vocational education and training

of qualified workers. The notion of legal culture was defined as a system of positive values which characterizes the level of legal consciousness of citizens, state of legal system, level of development of legal science, legal education and law-making system. On the basis of analysis of scientific literature, we found that legal culture of teaching staff in the vocational training centers of the State Employment Service includes knowledge, skills, and abilities regarding pedagogical and legal activity. The authors analyzed structural components of legal culture of teaching staff and outlined the peculiarities of its formation. It was found that the development of legal culture requires the implementation of certain mechanisms (implementation of training models and forms, innovative technologies). We have classified innovative technologies used in the process of development of legal culture of teaching staff in the vocational training centers of the State Employment Service. They are the following: digital, person-oriented, educational, and didactic technologies. The following relevant models, forms and innovative learning technologies are highlighted. They include dual form of education, professional and legal situations, advanced training, project «Professional education online», project-based learning, peer-to-peer learning. We studied the peculiarities of their usage within the educational process in details and described their influence upon the level of legal culture. The analysis of the impact of certain mechanisms on upon the level of legal culture of teachers shows that these events reinforce the structural components of legal culture and form readiness to pedagogical and legal activity. We claimed that in the conditions of necessity of enhancement of level of legal culture of teachers in the vocational training centers of the State Employment Service, it is important to organize the systematic work towards implementation of modern models, forms and innovative learning technologies.

Keywords: dual form of education; professional and legal situations; advanced training; project «Professional education online»; project-based learning, peer-to-peer learning.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Mynkovych-Slobodianyuk, O. V., 2019. Osnovni etapy formuvannya pravovoi kultury na terenakh suchasnoi Ukrainy [Main stage of formation of legal culture in the territory of modern Ukraine], *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 3, 44-49 [in Ukrainian].
2. Kasuniyuk, L. A., 2019. Problemy formuvannya pravovoi kultury ukrainskoi molodi [Problems of formation of legal culture of Ukrainian youth], *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 1, 28-31 [in Ukrainian].
3. Atamanova, N.V., Diachenko, O.V., 2022. Pravova kultura ta ii rol u formuvanni pravoporiadku suchasnoi ukrainskoi derzhavy [Legal culture and its role in formation of law and order of modern Ukrainian state], *Nove ukrainske parvo*, 1, 82-87 [in Ukrainian].

4. Varava, I. P., Temchenko, Ya. O., Hryhorenko, M. O., 2022. Formuvannia pravovoi kultury molodi yak suspilno-pravova problema: teoretychnyi i praktychnyi analiz [Formation of legal culture among the youth as a social and legal problem: theoretical and practical analysis], *Young Scientist*, 1(101), DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-1-101-1> [in Ukrainian]

5. Stiopina, A., Trubnyk, I., 2020. Formuvannia pravovoi kultury fakhivtsiv sotsialnoi sfery pid chas navchannia v zakladi vyshchoi osvity [Formation of legal culture of specialists of social sphere during studying at the higher educational institution]? *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu*, 1(99), 78-85 [in Ukrainian].

6. Kontseptsiiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity «Suchasna profesiina (profesiino-tekhnichna) osvita» na period do 2027 roku, 2019. [Concept of realization of state policy in the sphere of professional (vocational) education «Modern professional (vocational) education» for the period until 2027], *Directive of the Cabinet of Ministers of Ukraine* № 419-p from June 12, 2019. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-p#n8>> [in Ukrainian].

7. Kontseptsiiia pidhotovky fakhivtsiv za dualnoiu formoiu osvity, 2018 [Concept of training of specialists using dual form of education], *Directive of the Cabinet of Ministers of Ukraine* № 660-p from September 19. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-p#n9>> [in Ukrainian].

8. Mushcheniuk, V. V., Hrabovska, H. M., 2019. Formuvannia pravovoi kultury i pravovoi svidomosti derzhavnykh sluzhbovtsiv [Formation of legal culture and legal consciousness of government servants], *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*, 3, 43-46 [in Ukrainian].

9. Boichuk, V. M., Umanets, V. O., Boichuk, O. Yu. 2020. Innovatsiini tekhnolohii pidhotovky maibutnikh kvalifikovanykh robotnykiv sfery posluh u zakladi profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity [Innovative technologies of training of future qualified workers of consumer services at the institution of professional (vocational) education], *Suchasni informatsiini tekhnolohii na innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, disvid, problem*, 57. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2020-57-140-146> [in Ukrainian].

10. Vovk, B., Matviienko, D., 2020. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii yak zasib udoskonalennia profesiinoi diialnosti pedahohiv [Innovative pedagogical technologies as an instrument of professional activity of teachers], *Young Scientist*, 10(86), 376-381 [in Ukrainian].

11. Tsekhmister, Y., 2021. The problem of pedagogical innovations and trends in the development of the educational environment, *Futurity Education*, 1(2), 22-30. DOI: <https://doi.org/10.57125/FED/22.10.11.16/>

12. Martseniuk, L. V., Hruzdiev, O. V., 2021. Dualna osvita yak zasib efektyvnoho poiednannia teorii ta praktyky [Dual education as an instrument of effective combination of theory and practice], *Ekonomika ta derzhava [Economics and state]*, 3, 58-65 [in Ukrainian].

13. Kanash, O. Ye., 2022. Instytutsionalni ta orhanizatsiino-pravovi aspekty zaprovadzhennia dualnoi formy navchannia u zakladakh vyshchoi osvity [Institutional and organizational-legal aspects of implementation of dual form of learning at the higher

educational institutions], *Ekonomika ta suspilstvo*, 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-4> [in Ukrainian].

14. Krasnytska, L. V., Lapko, A. H., 2022. Zastosuvannya elementiv dualnoi formy zdobuttia osvity pid chas pidhotovky pravnykiv [Using of elements of dual form of education during training of lawyers], *Nove ukrainske parvo*, 3, 128-134 [in Ukrainian].

15. Mudryk, A., Kykhtiuk, O. 2020. Do pytannia profesiinoi kompetentnosti yurysta [On the problem of professional competence of lawyer], *Psykhologichni perspektyvy*, 35, 83-100 [in Ukrainian].

16. Remekh, T. O., 2018. *Metodyka navchannia uchniv 9-ho klasu osnov pravoznavstva* [Methods of teaching the basic of law to the pupils of the 9th form]: methodical guidebook, Kyiv: TOV «KONVI PRINT», 96 [in Ukrainian].

17. Olifira, L. M., 2018. Pivyshchennia kvalifikatsii kerivnykh, pedahohichnykh i naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv za nakopychualnoiu systemoiu: vidpovid na vyklyky suchasnosti [Advanced training of management, pedagogical, and scientific staff using accumulation system: response to modern challenges], *ScienceRise: Pedagogical Education*, 2(24), 43-47. DOI: <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2018.132534> [in Ukrainian].

18. Kuprievych, V., Pazdrii, V., Antoniuk, L., 2021. Osoblyvosti orhanizatsii ta formy pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv zakladiv profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity [Peculiarities of organization and forms of advanced training of pedagogical staff at the institutions of professional (vocational) education], *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 4, 198-205 [in Ukrainian].

19. Kyrychenko, V. V., 2022. Rozvytok informatsiinoi kultury u pedahohichnykh pratsivnykiv zakladiv zahalnoi serednioi osvity [Development of information culture among pedagogical staff of institutions of general secondary education], *Psykhologichnyi zhurnal*, 9, 25-34. DOI: [10.31499/2617-2100.9.2022.269993](https://doi.org/10.31499/2617-2100.9.2022.269993) [in Ukrainian].

20. *Profesiina osvita onlain* [Professional education online]: Digital platform for pupils of institutions of professional education and obtainers of professional qualifications Dostupno: <<https://profosvita.online>> [in Ukrainian].

21. Stets, A., 2022. *MON stvorilo navchalnu platformu «Profesiina osvita onlain»* [Ministry of Education and Science created the educational platform «Professional education online». *Zaxid.net*. Dostupno: <https://zaxid.net/mon_stvorilo_navchalnu_platformu_profesiyna_osvita_onlayn_n1555090> [in Ukrainian].

22. *Teoriia i praktyka proektnoho navchannia u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh*, 2019 [Theory and practice of project-based learning in vocational institutions]: monography / V. M. Anishchenko et al.; ed. by N. V. Kulalaieva, Zhytomyr: Polissia, 208 [in Ukrainian].

23. Kucher, N., 2022. Proektna diialnist u profesiinii pidhotovtsi sotsialnykh pedahohiv [Project-based activity in professional training of social pedagogues], *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, 21(1), 75-84 [in Ukrainian].

24. Bhinder, N. V., 2018. Horyzontalne navchannia yak orhanizatsiino-pedahohichna tekhnolohiia v protsesi profesiinoi pidhotovky prokordonnykiv u Respublitsi Indii [Peer-to-peer learning as organizational and pedagogical technology in the process of professional

training of border guards in the Republic of India], *Naukovyi visnyk Liotnoii akademii Ukrainy, Series: Pedagogical sciences*, 3, 201-205. Dostupno: <<http://ksgn.hol.es/wp-content/uploads/2018/05/33.pdf>> [in Ukrainian].

25. Weidinger, W., Gollob, R., 2022. *School-Based In-Service Teacher Training and Peer-to-Peer Learning as an Element of Professionalization*, IGI Global, 26.

26. Sobchenko, T. M., 2020. Pidhotovka maibutnikh pedahohiv do innovatsinoi profesiinoi diialnosti [Training of future teachers to innovation professional activity], *Pedahohika ta psykholohiia*, 63, 159-167 [in Ukrainian].

DOI: <https://oi.org/10.32626/2309-9763.2022-33-114-126>
УДК 378.147:37.015(075.8)

Гордійчук Мар'яна Сидорівна,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4263-8104>
2010msg@i.ua

Мартіна Олеся Володимирівна,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2829-5483>
martina@kpn.edu.ua

Третяк Наталія Володимирівна,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7421-7438>
n.tretyak24@gmail.com

РОЗВИТОК SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкрито проблему підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти відповідно до європейського рівня кваліфікації для формування гармонійно розвиненої особистості дитини. Однією з важливих якостей особистості фахівця, конкурентоздатного на ринку праці, визначено soft skills, зокрема комунікативні навички, які забезпечують високу продуктивність праці.